

UDC 008:[329:177.7](=161.2)

**CHARITY IN THE CONTEXT OF THE CEREMONIAL RITUAL
AND CUSTOM CULTURE OF UKRAINIANS****Tolmachova Iryna** – graduate student of Kyiv National University of Culture and Arts,
Director of NGO «Institute of Philanthropy», Kyiv

The aim of this work is to research the domestic charity as a component of ceremonial, ritual and customary culture.

The methodology of the research is general scientific research methods: analysis, synthesis, comparison. The theoretical basis is the study of ceremonial, ritual and customary culture.

The results. In the context of the mythological worldview, the conditionally real charity was found out. The content-forming factors of charity activity as a component of ritual are analyzed. It is found out that conditionally real charity has a close connection with superstition and magic.

The scientific novelty. On this basis the charity has been determined within the boundaries of ceremony-ritual realms; the conditionally real level of charity and conditionally real level of subjective relations in charity are revealed. It is explored that in the context of the mythological outlook, charity can be an imaginary or conditionally real instrument of receiving help.

Practical signifiants. The study of domestic charity as a component of ceremony-ritual and customary culture of our ancestors can contribute to the development of a culture of modern charity – philanthropy.

Key words: charity, ceremony, ritual, custom, real and conditionally real charity.

Надійшла до редакції 10.11.2018 р.

УДК 904(447.46):719:069(091)

**ПАМ'ЯТКИ АРХЕОЛОГІЇ КАНІВСЬКОГО ПОДНІПРОВ'Я В КОНТЕКСТІ
ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ****Москаленко Андрій Вікторович** – аспірант,

Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ

orcid.org/0000-0002-7029-605X

doi.org/10.35619/ucpmk.vi27.51

andrussha721@gmail.com

Стаття присвячена аналізу історіографії охорони та музеєфікації пам'яток археології Канівського Подніпров'я як складової частини культурної спадщини України. Встановлено, що публікації з питань охорони археологічної спадщини носять розрізнений характер і стосуються окремих пам'яток або груп пам'яток, як правило, розташованих на теренах заповідників. Увагу приділено працям, автори яких висвітлюють проблеми музеєфікації Межиріцької пізньопалеолітичної стоянки як однієї з найвизначніших археологічних пам'яток Європи. Обґрунтовано необхідність подальшого комплексного дослідження проблематики збереження археологічної спадщини Канівщини як цілісного історико-культурного та туристичного регіону.

Ключові слова: культурна спадщина, пам'ятки археології, культурний шар, матеріальна культура, музеєфікація, Канівське Подніпров'я, Межиріцька стоянка.

Постановка проблеми. Збереження культурної спадщини є одним із пріоритетних напрямів культурної політики розвинутих європейських країн. Україна також приєдналася до низки міжнародних угод, за якими взяла на себе зобов'язання охороняти культурну спадщину. Пам'ятки археології посідають важливе місце у системі нерухомих пам'яток культурної спадщини нашої країни. Музеєфікація і залучення цих об'єктів до сучасного культурного процесу є актуальними з огляду на економічний розвиток регіону, виховання наступних поколінь, комунікацію між давніми спільнотами і теперішнім суспільством тощо.

Канівське Подніпров'я – один із найбагатших на археологічну спадщину регіонів України. Тут представлені пам'ятки всіх археологічних епох від палеоліту до пізнього середньовіччя [6]. Дослідження Канівщини з точки зору збереження культурно-археологічної спадщини потребує комплексного підходу. Проте подальші дослідження у цьому напрямі неможливі без осмислення досвіду попередників.

Актуальність статті зумовлюється необхідністю проаналізувати внесок попередніх науковців у дослідження проблематики збереження культурно-археологічної спадщини Канівського Подніпров'я як цілісного історичного регіону. Проблематиці збереження археологічної спадщини Канівщини присвячено чимало праць, проте й досі не існує комплексного дослідження з історіографії збереження археологічної спадщини Канівського Подніпров'я як цілісного історико-культурного регіону.

Останні дослідження та публікації. Огляд літератури показує, що історіографія історіографії охорони пам'яток археологічної спадщини Канівщини вкрай нечасто фігурує в якості предмета дослідження. Канівське Подніпров'я у таких публікаціях, як правило, виступає лише частиною дослідження. Наприклад, у статті І. Дворкіна історіографія проблем збереження культурної спадщини розглядається вкрай обмежено, до того ж виключно у контексті історії діяльності музеїв XIX – поч. XX ст. [2], чого, звісно, недостатньо для осмислення історіографії питань охорони археологічної спадщини Канівського Подніпров'я.

Частково історія пам'яткоохоронних та музеєзнавчих досліджень Канівського регіону висвітлюється у працях музеєзнавців Д. Кепіна та О. Титової [3, 4], проте ці історіографічні повідомлення є доволі лаконічними і стосуються, як правило, лише Межиріцької стоянки, а також Трахтемирівського заповідника.

Історіографія музеєзнавства та пам'яткознавства Черкащини розглядається у дисертаційній роботі Т. Федорової, однак цей аспект не є метою дослідження автора і стосується більш широкого регіону, де Канівщина згадується лише частково [11; 8–10].

Мета статті – проаналізувати праці, присвячені проблематиці збереження археологічних пам'яток Канівського Подніпров'я як об'єктів культурної спадщини України та визначити актуальні проблеми цього напрямку досліджень.

Проблематику охорони та музеєфікації археологічних об'єктів у своїх публікаціях в різні часи, починаючи з XIX ст., висвітлювали Д. Самоквасов, М. Біляшівський, М. Гладких, Н. Корнієць, С. Рижов, М. Суховий та ін. Однак, у рамках однієї статті неможливо охарактеризувати всі напрацювання попередників, тому зупинимося на новітніх публікаціях, адже останні висвітлюють актуальні проблеми пам'яткоохоронної та музейної сфери на Канівщині.

Низка публікацій, присвячених збереженню і використанню археологічної спадщини Канівського Подніпров'я, належить перу вітчизняної вченої-археолога В. Петрашенко [6–8], яка брала участь у створенні історико-культурного заповідника «Трахтемирів». З цією метою окрему працю присвячено темі дослідження, охорони й використання пам'яток археології Трахтемирівського заповідника [8].

В. Петрашенко наголошує на необхідності існування у складі заповідника археологічної служби. Оскільки археологічні об'єкти (окрім валів і городищ) не мають зовнішніх видимих ознак, процедура їх виявлення може бути покладена лише на фахівців у галузі археології.

Торкаючись питання музеєфікації археологічних об'єктів, В. Петрашенко акцентує увагу на створенні музею під відкритим небом на базі Трахтемирівського історико-культурного заповідника [8]. Отримані у ході розкопок археологічні матеріали, на думку дослідниці, повинні залишатися на місці і поповнювати фонди Трахтемирівського заповідника [6–8]. Проте, головна увага В. Петрашенко спрямована, знову ж таки, на історико-культурний заповідник «Трахтемирів», тобто північну частину району Канівських дислокацій. Поза увагою дослідниці практично залишився Канівський природник заповідник, територія якого густо насичена археологічними пам'ятками і слугує осередком збереження історико-культурного ландшафту. Утім В. Петрашенко не торкається проблем збереження спадщини кам'яної доби, зокрема стоянки в с. Межиріч.

Дві статті В. Петрашенко присвячені заповідним територіям Канівщини з точки зору збереження пам'яток археології [7–6].

До найбільш визначних доісторичних пам'яток археології Канівського регіону В. Петрашенко відносить: пізньопалеолітичну стоянку в с. Межиріч (10–12 тис. р. тому), де були виявлені житлові споруди; поселення трипільської культури – біля с. Пекарі, Ігнатенкова гора, ур. Хатище поблизу с. Григорівки; поселення середньодніпровської культури доби бронзи в ур. Ісковщина, біля підніжжя Великого Скіфського городища, в с. Пекарі; Трахтемирівське городище (500 га) й інвентарний могильник доби раннього залізного віку; пам'ятки зарубинецької культури Пилипенкова гора, Монастирок, могильник Дідів Шпиль; Канівське поселення переддержавного періоду (VIII–X ст.) [7; 69–70, 6; 556].

Важливого значення надано давньоруському періоду, пам'ятки якого становлять найбільшу кількість. Найбільш відомі з них Канів, Княжа гора, Заруб та ін. У Канівському районі знайдено 24 давньоруських скарби, половина з яких походить з Княжої гори. До складу скарбів входять золоті й срібні прикраси [7; 70].

Надзвичайно цікавою, але найменш дослідженою В. Петрашенко вважає пізньосередньовічну історію Канівщини, зокрема розвиток самого міста Канева, Зарубського монастиря, сіл Бучак, Трахтемирів, Заруб [7; 70, 6; 556–7].

Обстоюючи ідею комплексного збереження пам'яток культурної спадщини і ландшафту як цілісної структури, В. Петрашенко доходить висновку, що найбільш вдалим для втілення цього

завдання є Трахтемирівський заповідник, де збереглися чотири городища давньоруського часу, а також низка інших поселень, могильників тощо [7; 70, 6; 556–7]. Тож заслуга В. Петрашенка полягає в обґрунтуванні, на основі конкретних пам'яток матеріальної культури, історико-культурної цілісності регіону Канівського Подніпров'я, в розробках наукових програм охорони і використання археологічної спадщини регіону. Але праці дослідниці торкаються переважно північної частини Канівщини, «трахтемирівсько-буцацького» масиву Канівських дислокацій. Культурна спадщина південної частини регіону висвітлена значно менше, недооцінено значення та потенціал інших заповідників та музейних установ Канівщини як осередків збереження культурної спадщини, зокрема Канівського природного заповідника та Музею Природи.

Роль і значення Канівського природного заповідника як осередку збереження культурної спадщини розглядається у статті наукового співробітника заповідника Л. Чорної [13]. Публікація носить описовий характер і стосується переважно історії охорони пам'яток на території, яка на сучасному етапі входить до складу заповідника.

Про історичне минуле, на думку автора статті, свідчить топоніміка цієї території: Велике і Мале Скіфські городища, Княжа та Мар'їна гори; річки Рось, Росава; урочище Перуни. Останнє розташовується за межами заповідника. Серед пам'яток культурної спадщини згадується лише Княжа гора, Канівське поселення і пам'ятки, які знаходяться за межами заповідника, поблизу села Пекарі [13; 260–1].

Характеризуючи історію збереження культурної спадщини на теренах Канівського природного заповідника, Л. Чорна згадує про внесок М. Біляшівського у збереження цієї ділянки як заповідної зони, посиляється на ряд документів міжвоєнного періоду, що регламентували природоохоронну діяльність заповідника [13; 262–3]. Натомість післявоєнний період майже не висвітлений дослідницею, окрім лаконічної згадки про наукову діяльність тут М. Бондаря та Г. Мезенцевої [13; 263].

Констатуючи факт обмеженості ресурсів пам'яткоохоронних організацій, Л. Чорна доходить висновку, що природні заповідники на сучасному етапі слугують осередками збереження культурної спадщини, оскільки в їхньому штаті присутня державна служба охорони, що являється ще однією причиною для розширення меж природно-заповідного фонду України [13; 263]. Проте у статті не розкривається розмаїття пам'яток культурної спадщини на теренах Канівського природного заповідника, не аналізується сучасний стан збереженості культурних пам'яток, і не вноситься жодних пропозицій та концепцій з охорони і використання об'єктів культурної спадщини.

На пам'яткоохоронний складовий неодноразово наголошував колектив авторів на чолі з директором Канівського природного заповідника М. Чорним. Пропонуючи нові території для включення до складу заповідної зони, науковці згадують і про наявність на цих теренах об'єктів культурної спадщини. Зокрема на «Трахтемирово-буцацькому масиві» налічується 98 пам'яток історії та археології, які репрезентують археологічні культури – трипільську, чорноліську, зарубинецьку, пеньківську, а також епохи Давньої Русі і пізньосередньовічних часів [15; 69].

Автори неодноразово наголошували на необхідності захисту не лише окремих нерухомих пам'яток історії та археології, а комплексному збереженні історико-культурних ландшафтів [15; 69–70, 14; 170–2; 178; 189–90, 1; 15]. Проте, ці публікації носять природниче спрямування, об'єкти культурної спадщини згадуються побіжно, без ґрунтовних досліджень щодо їхнього збереження і використання.

Проблематикою охорони та музеєфікації археологічної спадщини України займаються директор Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПІК О. Титова і науковий співробітник цієї ж організації Д. Кепін, які написали чимало робіт як у співавторстві, так і одноосібно.

У своїх працях вони досліджують проблеми обліку та охорони об'єктів археологічної спадщини України, обстоюють ідеї музеєфікації археологічних об'єктів шляхом консервації визначних об'єктів на місці розкопок та створення археодромів – експериментально відтворених давніх поселень, а також удосконалення умов функціонування вже існуючої мережі археологічних заповідників та музеїв, розробляють туристичні маршрути та концепції музейних експозицій [10, 3, 4].

Підсумовуючи вітчизняний досвід збереження археологічних пам'яток у заповідниках і музеях, О. Титова розглядає Трахтемирівський історико-культурний заповідник як приклад комплексного збереження пам'яток різної культурно-хронологічної приналежності. Серед археологічних об'єктів Канівщини, музеєфікованих *in situ*, відзначається житло з кісток мамонта Межирицької стоянки [10; 84].

Значний інтерес становить стаття Д. Кепіна у співавторстві зі співробітницею Палеонтологічного музею НАН України Т. Кархмальною, присвячена музеєфікації палеолітичних пам'яток України [5]. У цій роботі автори охарактеризували найбільш визначні пам'ятки епохи палеоліту, висвітлили можливості їх збереження та експонування. Проте це дослідження охоплює

доволі велику територію і серед пам'яток Канівського Подніпров'я дослідники розглядають лише Межиріцьке поселення.

Внесок вище згаданих дослідників у розробку наукового напрямку збереження культурно-археологічної спадщини складно переоцінити, однак пам'ятки Канівського Подніпров'я у їх публікаціях фігурують лише частково: це або деякі пам'ятки певної історичної епохи, наприклад, первісної доби, або пам'ятки, пов'язані із заповідниками чи музеями.

Низка праць, присвячених проблематиці збереження археологічної спадщини України шляхом музеєфікації найвизначніших пам'яток, належить перу співробітників кафедри музеєзнавства та експертизи історико-культурних цінностей Київського національного університету культури і мистецтв С. Пустовалову і Л. Чухрай. Ґрунтовні дослідження зазначених авторів найбільш широко представлені у спільній монографії «Найвизначніші пам'ятки археології України. Перспективи музеєфікації» [16]. Серед пам'яток Канівщини визначається стоянка мисливців на мамонтів у с. Межиріч, що вже музеєфікована [16; 58].

До визначних пам'яток скіфської оборонної архітектури лісостепу віднесено Трахтемирівське городище площею понад 500 га. Зазначається, що городища скіфського часу є зручними майданчиками для створення археологічних скансенів. Через велику площу, обнесену оборонними спорудами, значна частина внутрішнього простору скіфських городищ позбавлена культурних нашарувань. Це дозволяє використовувати такі ділянки з музейною метою без прямого пошкодження культурного шару [16; 117].

Значення цих робіт полягає у висвітленні інформаційного і атрактивного потенціалу визначних археологічних пам'яток, створенні загальних науково-теоретичних засад музеєфікації нерухомих пам'яток. Однак подібні дослідження охоплюють доволі широкі територіальні межі і не концентруються на регіональних проблемах.

Однією з найвизначніших пам'яток кам'яної доби на теренах Канівського району є пізньопалеолітична стоянка в с. Межиріч. Пам'ятка досліджується більш як півстоліття, тут виявлено залишки чотирьох жител із кісток мамонта, велику кількість крем'яних знарядь праці, решток плейстоценової фауни [17].

Першим дослідником пам'ятки був вітчизняний палеонтолог І. Підоплічко, який розкопав три житла з кісток мамонтів. Найбільш цікавим виявилось житло № 1, реконструкція якого на сучасному етапі представлена в експозиції Національного науково-природничого Музею НАН України (м. Київ) [17; 568].

У 1977 р. заплановано створення на території поселення науково-дослідної лабораторії-музею «Стійбище мисливців на мамонтів». Тоді ж над житлом № 4 зведено тимчасовий металевий ангар [17; 573].

Узимку 2010 р. через велику кількість опадів покрівля ангара частково провалилася всередину, пошкодивши залишки житла № 4 у цокольній частині. До того ж руйнації зазнали культурні нашарування внаслідок подальшого потрапляння дощової води. На щастя, над відкритими рештками вдалося спорудити нову покрівлю [17; 573–4].

Однією з останніх публікацій, присвячених проблематиці охорони та музеєфікації поселення в с. Межиріч є стаття співробітників КНУ ім. Т. Шевченка Л. Самойленко та П. Шидловського [9]. У ній автори інформують про проведення науково-практичного семінару, присвяченого проблемам дослідження, охорони та музеєфікації пам'ятки, а також вносять пропозиції щодо музеєфікації унікальних знахідок та їх подальшого використання з науковою, навчальною і культурно-просвітницькою метою.

Вирішення існуючих проблем автори вбачають у тому, щоб КНУ ім. Т. Шевченка взяв на себе функції офіційної установи, наділеної правом користування та управління пам'яткою. Саме університет має достатньо ресурсів для того, щоб привести до ладу ситуацію з нормативно-правовим і організаційним становищем межиріцької стоянки [9; 67].

Л. Самойленко і П. Шидловський доходять висновку, що в умовах значних потрясінь та суспільних трансформацій останніх років задля більшої ефективності і досягненню успіхів до процесу збереження культурної спадщини окрім науковців та освітян повинні долучатися також держава і громадськість [9; 68].

Результати досліджень Л. Самойленко та П. Шидловського є цілком слушними, проте вони носять локальний характер і стосуються лише однієї (хоч і визначної) пам'ятки. Натомість археологічна спадщина Канівського Подніпров'я є доволі багатою і різноманітною як з точки зору типології пам'яток, так і з точки зору їх культурно-хронологічної приналежності, тому дослідження проблематики її збереження потребує комплексного підходу.

Проблематика збереження археологічної спадщини частково розглядається у працях дослідниці-музеєзнавця Т. Федорової, однак виключно у контексті науково-практичної діяльності історико-культурних заповідників Черкащини, зокрема стосовно Канівщини мова йде про історико-культурний заповідник «Трахтемирів». Натомість, пам'ятки, розташовані за межами заповідної зони залишаються поза увагою дослідниці [12].

Висновки. Підсумовуючи, можна зробити висновки про те, що публікації, присвячені питанням збереження археологічної спадщини Канівського Подніпров'я, носять розрізнений характер і переважно стосуються або окремих пам'яток, або локальних груп пам'яток (наприклад, на теренах місцевих заповідників). Проте й наявні праці далеко не в кожному випадку вичерпно розкривають широкий спектр проблем збереження археологічної спадщини Канівського Подніпров'я як цілісного історичного регіону.

Розглянуті публікації більшою мірою стосуються охорони та музеєфікації стаціонарних археологічних об'єктів, в той час як висвітлення концептуальних засад музейного експонування рухомих пам'яток – археологічних артефактів різних періодів (окрім епохи первісності) – залишається в цілому поза увагою дослідників.

З плином часу змінюється навколишнє середовище, виявляються нові та продовжують досліджуватися відомі пам'ятки, не стоїть на місці технічний прогрес, що зумовлює необхідність запровадження нових підходів до збереження культурної спадщини.

Перспективи подальших досліджень автор вбачає у комплексному ґрунтовному дослідженні пам'яток археології Канівського Подніпров'я в контексті збереження культурної спадщини України.

Список використаної літератури

1. Голубцов О. Г., Чорний М. Г. Застосування ландшафтної планування для створення проекту Канівського біосферного резервату. *Укр. географічний журн.* Київ, 2014. № 2. С. 10–17.
2. Дворкін І. В. Історіографія історії музейної справи Наддніпрянської України XIX – початку XX ст. *Вісник НТУ «ХПІ»*. Харків, 2014. № 54 (1096). С. 29–46.
3. Кепін Д. В. Музеєфікація об'єктів археологічної спадщини в Європі: на прикладі пам'яток первісної культури. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОPIK, 2005. 176 с.
4. Кепін Д. В., Титова О. М. Охорона палеоприродної та археологічної спадщини. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОPIK, 2015. 150 с.
5. Крахмальна Т. В., Кепін Д. В. Музеєфікація пам'яток плейстоцену України. *Наукові записки державного природознавчого музею*. Львів, 2011. Вип. 27. С. 3–13.
6. Петрашенко В. О. Заповідники Канівщини очима археолога. *Археологія і давня історія України*. Київ : Ін-т археології НАН України, 2010. Вип. 1: *Проблеми давньоруської та середньовічної археології*. С. 555–558.
7. Петрашенко В. О. Охоронювані природні території Канівщини очима археолога. *Заповідна справа в Україні*, 1998. Т. 4. Вип. 2. С. 69–72.
8. Петрашенко В. О., Радзівіл А. Я., Куделя Ю. А. Програма наукового дослідження, охорони й використання пам'яток археології та геології Трахтемирівського заповідника. *Археометрія та охорона історико-культурної спадщини*. Київ : Мислене древо, 1997. Вип. 1. С. 99–105.
9. Самойленко Л. Г., Шидловський П. С. Межиріцька стоянка: яке майбутнє в нашого минулого? *Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка*. Київ : ВПЦ «Київ. ун-т», 2016. № 4 (131). С. 62–69.
10. Титова О. М. Збереження нерухомих пам'яток археології в заповідниках та музеях. *Праці центру пам'яткознавства*. Київ : Шлях, 2004. Вип. 6. С. 106–110.
11. Федорова Т. М. Розвиток і діяльність історико-культурних заповідників Черкащини у 1918–2011 рр. (на матеріалах Черкаської області) : автореф. дис... канд. іст. наук / НАН України, УТОPIK, Центр пам'яткознавства. Київ, 2017.
12. Федорова Т. Науково-практична діяльність історико-культурних заповідників Черкащини. *Історія науки і біографістика*. 2016. № 2. URL: <http://inb.dnsgb.com.ua/2016-2/index.html>. (дата звернення: 04.10.2018).
13. Чорна Л. О. Природні заповідники як осередки збереження історико-культурної спадщини України (на прикладі Канівського природного заповідника). *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Сер.: Лісівництво та декоративне садівництво. 2012. Вип. 171 (1). С. 260–264.
14. Чорний М. Г., Чорна Л. О. Канівський природний заповідник: передумови створення, ретроспективний аналіз діяльності, сучасний стан та перспективи розвитку: монографія. Київ : ВПЦ «Київський ун-т», 2013. 383 с.
15. Чорний М. Г., Шевчик В. Л., Грищенко В. М., Гончаров М. В., Чорна Л. О. Перспективи розширення Канівського природного заповідника. *Заповідна справа в Україні*, 2005. Т. 11. Вип. 2. С. 68–74.
16. Чухрай Л. О., Пустовалов С. Ж. Найвизначніші пам'ятки археології України. Перспективи музеєфікації: монографія. Київ : НАККіМ. 2014. 204 с.
17. Шидловський П. С. Дослідження та проблеми збереження Межиріцького поселення мисливців на мамонтів. Матеріали міжнар. наук. конф. «Методичні проблеми пам'яткоохоронних досліджень». Київ, 2013. С. 567–581.

References

1. Holubtsov O. H., Chornyi M. H. Zastosuvannya landshaftnoho planuvannya dlia stvorennia proektu Kanivskoho biosferneho rezervatu. *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*. Kyiv, 2014. № 2. S. 10–17.
2. Dvorkin I. Istoriohrafii istorii muzeinoi spravy Naddnipsianskoi Ukrainy XIX – pochatku XX st. *Visnyk NTU «KhPI»*. Kharkiv, 2014. № 54 (1096). S. 29–46.
3. Kepin D. V. Muzeifikatsiia ob'ektiv arkeolohichnoi spadshchyny v Yevropi: na prykladi pamiatok pervisnoi kultury. Kyiv : Tsentr pamiatkoznavstva NAN Ukrainy i UTOPIK, 2005. 176 s.
4. Kepin D. V., Tytova O. M. Okhrona paleopryrodnoi ta arkeolohichnoi spadshchyny. Kyiv : Tsentr pamiatkoznavstva NAN Ukrainy i UTOPIK, 2015. 150 s.
5. Krakhmalna T. V., Kepin D. V. Muzeifikatsiia pamiatok pleistotsenu Ukrainy. *Naukovi zapysky derzhavnoho pryrodoznavchoho muzeiu*. Lviv, 2011. Vyp. 27. S. 3–13.
6. Petrasenko V. O. Zapovidnyky Kanivshchyny ochyma arkeoloha. *Arkeolohiia i davnia istoriia Ukrainy*. Kyiv: Instytut arkeolohii NAN Ukrainy, 2010. Vyp. 1: Problemy davnoruskoi ta serednovichnoi arkeolohii. S. 555–558.
7. Petrasenko V. O. Okhroniuvani pryrodni terytorii Kanivshchyny ochyma arkeoloha. *Zapovidna sprava v Ukraini*, 1998. T. 4. Vyp. 2. S. 69–72.
8. Petrasenko V. O., Radzivil A. Ya., Kudelia Yu. A. Prohrama naukovooho doslidzhennia, okhrony ta vykorystannia pamiatok arkeolohii ta heolohii Trakhtemyrivskoho zapovidnyka. *Arkeometriia ta okhrona istoryko-kulturnoi spadshchyny*. Kyiv : Myslne drevo, 1997. Vyp. 1. S. 99–105.
9. Samoilenko L. H., Shydlovskiy P. S. Mezhyriska stoianka: yake maibutnie v nashoho mynuloho? *Visnyk Kyiv. nats. un-tu im. T. Shevchenka*. Kyiv : VPTs «Kyivskiy universytet», 2016. № 4 (131). S. 62–69.
10. Tytova O. M. Zberezhennia nerukhomykh pamiatok arkeolohii v zapovidnykakh ta muzeiakh. *Pratsi tsentru pamiatkoznavstva*. Kyiv : Shliakh, 2004. Vyp. 6. S. 106–110.
11. Fedorova T. M. Rozvytok i diialnist istoryko-kulturnykh zapovidnykiv Cherkashchyny u 1918–2011 rr. (na materialakh Cherkaskoi oblasti) : avtoref. dys. kand. ist. nauk / NAN Ukrainy, UTOPIK, Tsentr pamiatkoznavstva. Kyiv, 2017.
12. Fedorova T. Naukovo-praktychna diialnist istoryko-kulturnykh zapovidnykiv Cherkashchyny. *Istoriia nauky i biohrafistyka*. 2016. № 2. URL: <http://inb.dnsgb.com.ua/2016-2/index.html>. (data zvernennia: 04.10.2018).
13. Chorna L. O. Pryrodni zapovidnyky yak osередky zberezhenia istoryko-kulturnoi spadshchyny Ukrainy (na prykladi Kanivskoho pryrodnoho zapovidnyka). *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*. Ser.: Lisivnytstvo ta dekoratyvne sadivnytstvo. 2012. Vyp. 171 (1). S. 260–264.
14. Chornyi M. H., Chorna L. O. Kanivskiy pryrodnyi zapovidnyk: peredumovy stvorennia, retrospektyvnyi analiz diialnosti, suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku: monohrafiia. Kyiv : VPTs «Kyivskiy universytet», 2013. 383 s.
15. Chornyi M. H., Shevchyk V. L., Hryshchenko V. M., Honcharov M. V., Chorna L. O. Perspektyvy rozshyrennia Kanivskoho pryrodnoho zapovidnyka. *Zapovidna sprava v Ukraini*, 2005. T. 11. Vyp. 2. S. 68–74.
16. Chukhrai L. O., Pustovalov S. Zh. Naivyznachnishi pamiatky arkeolohii Ukrainy. *Perspektyvy muzeifikatsii: monohrafiia*. Kyiv : NAKKKiM. 2014. 204 s.
17. Shydlovskiy P. S. Doslidzhennia ta problemy zberezhenia Mezhyriskoho poselennia myslivtsiv na mamontiv. *Mat-ly mizhnar. nauk. konf. «Metodychni problemy pamiatkookhronnykh doslidzhen»*. Kyiv, 2013. S. 567–581.

ПАМ'ЯТНИКИ АРХЕОЛОГІЇ КАНЕВСЬКОГО ПРИДНІПРОВ'Я В КОНТЕКСТЕ СОХРАНЕННЯ КУЛЬТУРНОГО НАСЛІДДЯ: ІСТОРИОГРАФІЧЕСЬКИЙ АСПЕКТ

Москаленко Андрей Викторович – аспірант,

Київський національний університет культури і мистецтв, г. Київ

Стаття посвячена аналізу історіографії охорони і музеєфікації пам'яток археології Канівського Придніпров'я як складової частини культурного насліддя України. Установлено, що публікації по питанням охорони археологічного насліддя носять розрознений характер і стосуються окремих пам'яток або груп пам'яток, розташованих, як правило, на територіях заповідників. Окреме уваження уделено роботам, які освітають проблеми музеєфікації Межирічської позднепалеолітичної стоянки як одного з найбільш видатних археологічних пам'яток Європи. Обґрунтовано необхідність подальшого комплексного дослідження проблематики збереження археологічного насліддя Канівщини як цілого історико-культурного і туристичного регіону.

Ключові слова: культурне насліддя, пам'ятники археології, культурний шар, матеріальна культура, музеєфікація, Канівське Придніпров'я, Межирічська стоянка.

ARCHAEOLOGICAL MONUMENTS OF KANIV DNIPRO RIVER REGION IN CONTEXT OF CULTURAL HERITAGE PRESERVATION: HISTOTIOGRAPHICAL ASPECT

Moskalenko Andrii – Post-Graduate Student,

Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

The article is devoted to the historiographical analysis of protection and preservation of the archaeological monuments of Kaniv Dnipro River Region in cultural heritage preservation context. It has been found out that the publications about the archaeological heritage preservation of Kaniv region are fragmented and relate to separate

monuments or groups of monuments, previously located at Reserve areas. The special attention is paid to the works that highlight issues of preservation of Upper Paleolithic settlement in Mezhyrich village area like one of the most remarkable archaeological monuments in Europe. It was proved the need of further complex studying in the field of Kaniv region archaeological heritage preservation.

Key words: cultural heritage, archaeological monuments, culture layer, material culture, museumification, Kaniv Dnipro River Region, Mezhyrich settlement.

UDC 904(447.46):719:069(091)

**ARCHAEOLOGICAL MONUMENTS OF KANIV DNIPRO RIVER REGION IN CONTEXT OF
CULTURAL HERITAGE PRESERVATION: HISTORIOGRAPHICAL ASPECT**

Moskalenko Andrii – Post-Graduate Student,
Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

The aim of this article is to analyze the scientific works of Ukrainian researches relate to the problems of Kaniv Region archaeological heritage preservation and to formulate the perspectives of further studying in this field.

Research methodology. Some major publication of Russian empire, Soviet and modern Ukrainian researches from XIXth to XXIth centuries have been used. The study is based on historiographical analysis, retrospective and comparative historical methods.

Results. Publications about Kaniv Region archaeological heritage preservation are fragmented and relate to separate monuments or groups of monuments (previously located at reserve areas). However, some of these works have descriptive character, others are outdated. The environment is being changed with time. New archaeological monuments have been found recently. Field excavations and researching of well-known monuments are continuing. The technical progress does not stand still. These factors predestine the need of implementation of the new approaches to cultural heritage preservation.

The archaeological heritage of Kaniv Dnipro River Region is very rich and highly varied in typological, cultural and chronological aspects. That's why the studying of its preservation needs the complex approach.

Novelty. The history of archaeological heritage preservation of Kaniv Dnipro River Region has been analyzed for the first time.

The practical significance. The materials of the article can be used in the training courses for the speciality «Cultural heritage protection and use», in the series of disciplines on museology, and also in practical archaeology heritage protection and preservation activity.

Key words: cultural heritage, archaeological monuments, cultural layer, material culture, museumification, Kaniv Dnipro River Region, Mezhyrich settlement.

Надійшла до редакції 15.11.2018 р.